

OPONENTSKÝ POSUDEK K DIPLOMOVÉ PRÁCI

Magda Hulanová: *Člověk za hranicí metafyzického projektu Descartových Meditací*

Jan Palkoska, Ph.D.

Jak autorka uvádí na samém počátku *Úvodu*, je její diplomová práce zasvěcena otázce „postavení problému lidské přirozenosti v Descartově filosofii, především v *Meditacích o první filosofii*“ (str. 3), přičemž hlavní hájenou tezí je „tvrzení, že pojednáním o lidské přirozenosti ze Šesté meditace překračuje Descartes meze *metafyzického* projektu *Meditací*“ (tamt.). Autorka si nejprve (oddíl II.) připraví půdu krátkým pojednáním o Descartově obecné koncepci vědy a o postavení fyziky a metafyziky v rámci této koncepce, což jí umožní formulovat zásadní kritériální otázky s ohledem na platnost vůdčí teze: „Patří (...) téma lidské přirozenosti mezi první principy pravdivého poznání? Nebo z nich bez dalšího nutně vyplývá?“ (str. 23). Poté přistupuje k zevrubné analýze a následné interpretaci Descartova pojednání o lidské přirozenosti v Šesté meditaci (oddíl III.). Tato část předložené práce představuje díky původnosti, tematické ucelenosti a pozoruhodnému interpretativnímu hledisku nezanedbatelnou hodnotu i sama o sobě; Magda Hulanová z ní nicméně kromě toho vytěžila (v kombinaci s výsledky výkladu v oddílu II.) i dosti jednoznačné záporné odpovědi na uvedené kritériální otázky, čímž *ipso facto* považuje svou hlavní tezi za obhájenou. Vedle toho však podává i pozitivní výklad toho, proč Descartes přesto zkoumané pojednání do svých *Meditací* zařadil: autorčino tvrzení, že navzdory tomu, že se vymyká *metafyzickému* programu *Meditací*, je pojednání o lidské přirozenosti v Šesté meditaci nutným zcelujícím článkem k „úspěšnému uskutečnění [hlavního] záměru *Meditací*, totiž vybudování základů pro vědění“ (str. 61), lze považovat za hlavní pozitivní tezi předložené práce. Magda Hulanová doplňuje svůj výklad o závěrečný *Appendix* s podtitulem „Jednota duše a těla mimo *Meditace*“. Autorka sice správně poznamenává, že výklad se zde „příliš nevymyká standardním postupům většiny komentářů“ (str. 4), nicméně i zde je cítit určitý vliv jednotící interpretativní linie, která byla uplatňována v celém předchozím výkladu.

Práce má podle mého soudu výtečnou úroveň, a to po kompoziční i obsahové stránce. Magda Hulanová přesně formuluje zkoumaný problém i jeho rozhodující složky a její výklad se obecně vyznačuje příkladnou strukturní i věcnou jasností, která v žádném případě není následkem zjednodušování, nýbrž porozumění pramenícího ze zjevně pečlivého a komplexního promyšlení problematiky. Výklad postupuje logicky v jasně vymezených krocích, jejichž úloha v celku práce je čtenáři vždy zřejmá. Oddíly III. a IV. pak navíc přinášejí v některých důležitých aspektech původní a osvětlující pohled na otázku povahy a statusu Šesté meditace; zejména rozpracování Descartova rozlišení „dvojí pravdy“ a integrace tohoto rozlišení a s ním spjatých motivů do výkladu celkového programového rozvrhu *Meditací* jsou po mém soudu nezanedbatelným badatelským výsledkem. Hlavní závěry jsou velmi solidně podloženy čistě vedenou argumentací. Magda Hulanová osvědčuje dobrou znalost relevantní sekundární literatury a cit pro její přiměřené využívání. Po čistě formální stránce je text velmi dobře připraven, je v něm minimum překlepů a gramatických chyb. Až na několik málo excesů v podobě výrazů

obecné češtiny (např. „akorát“ na str. 7, „utnout otázku“ na str. 38 atp.) je práce výborná i po stránce stylistické.

Pominu-li několik zanedbatelných nepřesností, mám k práci pouze jednu závažnější kritickou připomínku (která se navíc netýká hlavní argumentační linie textu):

Na str. 18 autorka v rámci odpovědi na otázku po Descartově obecné koncepci metafyziky píše: „Řádné filosofování (...) znamená pro Descarta pohlížet na věci v řádu našeho poznání, nikoliv v řádu jejich bytí. Jakožto lidé dokážeme totiž věci poznávat jedině tak, že je roztrídíme ‚do jakýchsi řetězců, nikoliv podle toho, nakolik se vztahují k nějakému rodu bytí [...], nýbrž podle toho, nakolik lze jedny poznávat z druhých.“ Nemohu se ztotožnit s bezprostředním pokračováním právě citované pasáže: „Takto nahlížené poznání zcela mění pojetí metafyziky. Metafyzika už není Descartovi vědou o jsoucím jakožto jsoucím, nýbrž vědou o jsoucím jakožto poznaném“ (tamt.). Mám za to, že Magda Hulanová zde z Descartových poznámek týkajících se všeobecné metody poznání chybně uzavírá na povahu předmětu určitého konkrétního (totiž metafyzického) poznání. Nenahlížím, jak by přisouzení jakékoli myslitelné metody kdy mohlo vést k tomu, aby se vlastním předmětem metafyziky stalo to, *jak poznáváme, že se věci mají*, namísto toho, *jak se věci mají*. Je sice pravda, že určitá zvolená konkrétní metoda může mít značný vliv na to, jakých poznatků se dobereme; z toho ale nelze uzavřít, že předmět poznatku (ať jakkoli ovlivněný zvolenou metodou) je *identický* s tím, jak jsme se daného poznatku dobrali: rozdíl mezi obojím je neredukovatelný. Z kontextu odhaduji, že zdrojem této chyby je nejspíše příliš kvapné propojení určitých pasáží z Descartových *Regulí* s jeho diskusí rozdílu mezi analytickou a syntetickou metodou ke konci *Odpovědi na druhé námítky*. Autorka zřejmě nedocenila skutečnosti, že (i) Descartes ve *Druhých odpovědích* jasně odlišuje „řád“ na jedné straně a „způsob dokazování“ na straně druhé, přičemž pasáže z *Regulí* se týkají výhradně „řádu“; a že – což je ještě podstatnější – (ii) uvedená pasáž *Druhých odpovědí* jasně ukazuje, že jakkoli pokládá Descartes analytickou metodu pro metafyzický výklad za *didakticky vhodnější*, nepokládá tuto metodu v žádném smyslu za *konstitutivní pro předmět* metafyziky.

Ozvukem napadené autorčiny myšlenky je zejména věta: „[J]e-li v [Descartově] pojetí metafyzika vědou o jsoucím jakožto poznaném, nepřekvapí nás, že podle něj musí obsahovat principy poznání“ (str. 19). Výraz „princip poznání“ je natolik mnohoznačný, že zařazení „principů poznání“ mezi hlavní předměty metafyziky je v tradici naprosto běžné a nijak vnitřně nezávisí na Descartově údajném (a podle mě chybně podaném) „změněném pojetí metafyziky“. Koneckonců autorka sama počínaje nejpozději str. 22 identifikuje jako „první principy poznání“, které jsou „[vlastním] předmětem metafyzického zkoumání“ mysl resp. duši, Boha a „všechny první věci, které lze poznat řádným filosofováním“. Přinejmenším v případě duše a Boha mi není zřejmé, co by znamenalo, že tyto principy podle Descarta metafyzik poznává „nikoli jak jsou, nýbrž jak jsou poznány“.

Uvítal bych, kdyby se Magda Hulanová k tomuto problému při obhajobě vyjádřila. Práci nicméně pokládám za velmi zdařilou, jednoznačně ji **doporučuji k přijetí a navrhuji ohodnotit ji stupněm 1 (výborně)**.

Jan Halas